١٣٢٦ سنه ١ جمادی الاخر سهشنبه ١٩٠٨ سنه ١٧ اییون №34

الاصلاح

سنهٔ تأسیس ١٣٢٥

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ“

قزانده نسخه‌سی ٧ تین علمی ادبی هفته‌لك غزیته چیت شهرلرده ٩ تین

اخطار:

یبارلگان یازولرنی اوزگارتوگه هیئت تحریریه‌اختیارلیدر. باصلمغان مقاله‌لر کیرو یبارلماس. امضاسز مکتوبلر باصلماس.

* * *

غزیته‌نك بهاسی

سنه‌لك ٣ صوم آلتی آیلق ١ صوم ٥٠ تین ٣ آیلق ١ صوم شاکردلر ایچون ٣ آی‌غه ٧٥ تین قزان شاکردلرینه آیلاب ٢٥ تین.

* * *

آدرس:
Казань, Редакція газ.
„ЭЛЬИСЛАХЪ“

فهرست:

دوماده ینیکییف‌نك نطقی
امتحان‌دن صوڭ
دار المعلمین مسئله‌سی
کتابلر حقنده محاکمه
ادبیات (شعر)
تاتار شاعرلری
پیتربورغده لطفی اسحاقی مکتبی
ایسکی مدرسه‌لر ایچون لغتلر
سمبر بایلرینه
زکی شاکردنڭ مدرسه‌دن قولووی

دقت ایدگز!

غزیته‌مزه یاڭادن مشتری قید ایدیلورگه استه‌گان ذاتلره، یاڭا یلغه (برنچی غنوارغه قدر) آبونه بدلی فقط ١ صوم ٥٠ تین اولوب اییون آیی ایچون غزیته بوش یباریله‌در.

قزان ١٧ اییون

دوماده حاضر معارف نظارتینڭ اسمیتاسی قارالوب تمام بولدی. معارف مسئله‌سی موندی طار وقتده، یعنی دوما تعطیلگه طارالور آلدندن غنه قارالب حل ایتولرلك مسئله بولماینچه، بیك کوب واوراق وقتلرده، چن تدقیق بله‌ن حل ایتولرگه تیوش مسئله‌لردن برسی بولسه‌ده‌ـ دومانڭ بودژه‌ت قاراغانده بو حقداغی مناظره‌سین بلب

طورروده، کیلەچکنی، بودوما دوام ایتسه، معارف مسئلەسی نی حالنده بولاچاغین کورسەته آلا طورغان میزان‌در.

اجمالا أینکانده دومانڭ کوبرەك قسمی معارف نظارتینڭ حاضرگه قدر وحاضر بولغان حرکتلرین تنقید ایتدی واوزینڭ رضا توگللگن بلدرتدی. حتی، دومانڭ معارف نظارتینه بولغان بو مناسبتی آرقاسنده، حاضرگی مینیسترنڭ آتصتاوکاگه چغو طاوشی‌ده ایشتوله باشلادی.

صول پارتیەلر حاضرگی مینیسترنڭ آخرغی تسیرکولرلرینڭ، خلقده معارفکه بولغان هوسینی سوندرر ایچون چغارلغان، ایکانچیلکلرین سویله‌دیلر.

مینیسترنڭ آخرغی تسیرکولەرلاری بلەن مکاتب عالیەدن خاتون قزنی چغارلوون، فقط، خلقنی ممکن قدر معارفنی آزایتو ایچون قورولغان پلان ایکانن سویله‌دیلر.

تسینتر پارتیەسی آکتابریستلرده، بوحکومتنڭ هرطاوشینه یرحمك اه دیب طورا طورغان کشیلر، بویولغه ئلله نیچك معارف نظارتن تورلی یاقدن تنقید ایته‌رگه جرأت ایتدیلر.

شول فراکصیه اسمندن سویله‌گان خطیب آنریپ، اوّلده پیتربورغده پرافیسور بولوب طورغان وایکی اوکروغنڭ پاپوچیتللك منصبین حائز بولغان اورته فکرلی کشی حکومتنڭ معارفکه نسبت بلەن طوتا طورغان سیاستن تنقید ایتب: «حکومت نیدندر حاضرگه قدر خلق آراسنده معارف طارالودن قورقا» دیدی.

آندن صوڭ دارالفنونلر مسئلەسینه خصوصی طوقتاب، آلارنڭ حاضرگی کبی تدنیلی طورولرینی ریۋالوتسیەگه قدر روسیه حکومتینڭ طوتقان سیاستیندن کیلدی دیدی. ۱۸٦۳ نچی یللرده‌غی دارالفنون اوستافلرینڭ ۱۸۸۳ نچی یللغی اوستاف بلەن آلماشدرلولرین بتون دارالفنونلرنڭ تدنیسینه زور سبب ایتوب کورسەتدی. هم پرافیسورلق منصبینه مینیستر طرفیندن چیناونیك شکللی تعیین ایتولونڭ ضررلرین سویلەب، مونی بردە استحقاقسز کشیلر، ئلله نیندی شفاعتلر آرقاسنده براورنغه اولطورا ایکانچیلکلرین کورسەتدی.

اوڭلر ایسه روسیەده ریۋالوتسیە بولماغان بولسه دارالفنونلر «آلدی گولدی» ایدی دیب سویله‌دیلر. پرافیسورلرنی صایلاب قویلو بردە یارامی، بلکه مینیستر حضرتلری طرفیندن تعیین ایتولگاننی یخشی دیدیلر. آلارچه دارالفنونلرده‌گی بتون ناچارلق حریتدن کیلگان ایکان.

مینیستر شۋارتس‌نڭ اورته مکتبلرنڭ هرکلاصینی کوچو امتحانلری تعیین ایتووین، دوما بتونلەی دیەرگه ممکن، تنقید ایتدی (مونی بزگەده خاطرگه آلورغه کیرەك.)

مونڭ بلەن برگه اوڭلر مکتبلرده شاگردلرنڭ سیاسة بلەن شغللەنولرین تنقید ایتوب، بتون روسیه خلقی ایچون آچلغان بواورنلرده «روس روحینڭ» صاقلانووین طلب ایتدیلر.

مونه بونرسەلرنڭ همەسی، اگر بو دوما دوام ایتسه خلق معارفی کیلەچکده نیندی یول بلەن بارر ایکانچیلکین کورسەترگه کاملا یتەدر.

امتحاندن صوڭ.

حاضر جای کونی، اوقولر توقتالغان وقت، هر برملتنڭ شاگردلری قش بویی طرشوب اوقوغاندن صوڭ حاضر مکتبلرنی طاشلاب یاگی تعطیلگه طارالدیلر. بزنڭ شاگردلرده، آیبو یارطی قشقه قدر بریاغی ایلەیاتوب آورسنغاچ ایکنچی یاغی ایله ایلانوب یاتقان کبك، قش بویی صالقون وهواسز مدرسەده قوروب آرغاچ طارالوب کیتکانلر ایدی. دیمك باشقه ملت شاگردلریده تارالدیلر بزنکیلرده تارالدیلر.

لـكن بوايكی تلرالو آراسنده آيورمه بيك زور باشقه ملت شاگردلری اوقودن تارالديلر؛ بزنكيلر قش بويی بولغان يوقودن تارالديلر؛ باشقه ملت شاگردلری تارالديلر ؛ بعضيلری صـاف هـوالی داچه‌لرغه بعضيلری تورلی يرلرگه پاراخودلر ايله سياحتلرگه كيتديلر؛ ده بزنك شاگردلرنك بعضيلری خارچاونيلرگه پالاوای بولوب كرديلر، بعضيلريده اوزلرينه قشلق بر آز نرسه تابو نيتی ايله قزاق وقرغز صحرالرينه كشی آلدارغه چقوب كيتديلر. باشقه ملت شاگردلرينك بويل ختم كتب قيلغانلری دوقتور، آدواقات، انژينير. . . بولوب زور زور وظيفه‌لر ايله يخشی اورونلرغه تعيين ايتولديلر؛

امـا بزنك ختم كـرده‌لرمزدن بعضيلـری آوللرغـه چالمـالی خيرچـی وصـوری قـورت بولديلر؛ بعضيلريده مدرسه پوچماقلرنده « مايا » بولوب كوتوب ياتورغه قالديلر. مونه طائفه‌لرنك هرايكسی‌ده شاگردلر — اصطودينتلر ايكيسی‌ده ملت‌نك استقبالی ايچون حاضرلنه تورغان ذاتلردر. هر برملت اوزينك كيله‌چكده بولغان اميدينی شول ذاتلردن كوته وشونلر ياردمی ايله‌گنه اوزينك باشی آلونی اميد ايته .

لـكن هر نی قدر باشقه ملتلرنك اوزلرينك بو ذاتلرندن حياتلرينی اميد ايتولری بيك عقلی واورنلی بولسه‌ده بزنك ملتنك بونلردن بر نرسه اميد ايتوب آلدانوب توروی بيك اورنسز وبيك زور ياكلشلقدر. ملت بونلردن بر فائده كوره آلاچق توگل؛ بلـكه آورو بركشی داروايستاب دوقتور ديه نادان آلدانچی بر كشی‌گه باروب فائده‌لنو قصدی ايله آنك بيرگان نرسه‌سنی ايچه‌رك اوزاوزنی هلاكتكه توشورگان كبك، ملتمز بونلردن فائده‌لنو نيتی ايله بونلرنی اوزينك آرسينه كرتوب بونلرنك بيرگان نرسه‌لری ايله آغولانه‌چاق‌غنه‌در.

آورو كشينی تورگزو ايچون عالم واصطا دوقتور كيرك بولغان كبك، آورو ملتمزنی تورگزو ايچونده دين ودنيادن خبردار عالم مربيلر لازمدر يوقسه ملت بوندی قش برپی هوامز مدرسه‌ده ياتوب باشلرنی چرتكان جای كونلك پالاوايلق خدمتنی گنه ايفا ايته تورغان آدملر ايله‌گنه نجات تابا آلاچق توگلدر.

تاغی برقات ايته‌م ملتنك بولاردن بـر نرسه كتووی بوش وآلدانودر.

دار المعلمين مسئله‌سی .

بعض مسئله‌لر قوزغاتيلسه‌ده، خلقنك اول اشكه حاضرليكسزلـكندن طولايی، اشلانمايچه ياكه بتونلای التفات ايديلمايچه قالادر.

اما بـو دار المعلمين مسئله‌سی‌نك، شولقـدر يازيلوب وسويلانوبده ايشلانماوينی، بنم خلقنك اول ايشكه حاضرليكسز، ياكه آنی كيرا كسنماگاندن ديب ايته‌سم كيلميدر. چونكه، خلق دار المعلمين‌نك كيره‌ك اولديقنی يخشی آكلاديقی كبی، آنيغنه تأسيس ايده‌رلك حاضرلك هم خلقده بار .

آرينبورغده دار المعلمين تأسيسنه باشلاو ، تورلی ييرلرده وقتلی معلمين كورسلری آچارغه طرشو ، دار المعلمين تاوشی ايشيديلـگاچده شاگرد ومعلملرنك اوقوايچون يوزارلاب هجوم ايدولری، هم آول وكچوراك عمر شاگردلرينك بر تينلاب طوپلاديغی آقتق پاره‌لرينی صرف ايده‌رك قزان آرينبورغ كبی ييرلرده ترتيب كورماك ايچـون يرولرينی خاطرگه آلنسه، خلقنك دار المعلمين‌نی كيره كسنديكی ، هـم آنی وجودكه چيقارورلق حاضرليكده مالك اولديقی اوزاوزندن آكلانه‌در. صونك آلای بولغاچ نيك دار المعلمين تأسيس ايده‌رگه باشلاميلر؟ سؤالی هركمنك خاطرينه كلديكی كبی مينی‌ده شول سـؤال آبدراته‌در. مين اوزم بـو سؤالـگه ، ضيالی ياشلريمز بـو مسئله‌نی يازوب سويله‌سه‌لرده ، ايشنی باشلاب يوريسيلرنی كيلمه‌گاندن، مدرس وخلفه‌لرايسه اوزلرينك اينتيريسلرينه

قارشی اول دارالمعلمیننڭ ، تأسیس ایدیلماوین تیلادیکلرندن، خلق گرچه بونی تیلاسه‌لرده ، اوزلرینی باشلاب یوروچی بولماغاندن، دیب جواب بیره‌سم کیله‌در. هم مین مونی اثباتده ایته آلام.

منه ! آرینبورغده (بزم قزانغه قاراغانده ضیالیلری وباشلری کوب کیم اولان آرینبورغده) ضیالی باشلارایهنی باشلادیلر، هم حکومت طرفندن قارشلق بولماسه وجودکه‌ده چیقاره‌چقلر . شولای ایتوب آرینبورغ شهری مکمل بر دارالمعلمینگه مالك اوله‌چقدر . آرینبورغدن قالا، دارالمعلمین کوتیله‌چك بیر قزان (بالکه قزانغه بر دارالمعلمین‌نڭ آچیلماسنی، هر کم، آرینبورغدنده اوّل کوتمش ایدی) بولورغه تیوشلی ایدی . لکن بزم قزان ئلده بو توغروده ملکنوبده قارادیقی یوق. لا اقل بوتوغروده کیگاشلر یاصاب مسئله‌نی قوزغاتوب یوروچیده یوق .

«الاصلاح» صحیفه‌لرنده بوتوغروده یازیلوب، ایش بر آز یکلره‌ك بولسون ایچون ، حاضرگه قزاننڭ بناسی جهتندن برنچی‌سی اولان «مدرسهٔ محمدیه»نی دارالمعلمین ترتیبی وپروغرامینه صالونی عرض ایدیلمش ایدی. هم واقعا قزانلیلر ایچون بوایش کوب یکلده اولاچقدر.

فقط بونڭ ایچون بومدرسه‌نڭ باشنده اولانلر «مدرسه دینی اولورغه صالنغان دینی دوام ایتسون» کبی فانتازیه‌لرندن‌گنه چیقارغه تیوشدر. مدرسه ، یلدن یل شاگردنڭ طارالووینی اعتبارغه آلونسه دینی لکدن چیقاره‌ق ابتدائی ورشدیگنه اولوب قالمقده‌در. بر ایکی شاگردنی عالیه شاگردلری دیه تسمیه ایله مدرسه، مدرسهٔ عالیه دینیه اولمیه‌چقدر.

اما مدرسه‌نی دارالمعلمین ایتمك ، مدرسه‌نڭ استقبالی ایچونده شبه‌سز یخشی اوله‌چقدر .

منه بوتوغروده ترجمان هم ٤١نچی نومرنده یازادر.

«مدرسه‌لریمز ، هیچ اولمازسه بزم زنجرلی ، محمدیه ، آرینبورغنڭ حسینیه مدرسه‌لری کبی برآز پاره‌لی مدرسه‌لریمز معلم‌لرمزنی یتوشدیرمه‌یه معلم ومربیلره لزوملی درسلری علی قدرالامکان تدریس ایتمه‌یه چالیشمالیدر . وارداتی اولان مدرسه‌لره ، بوکبی درسلر ایچون لزوملی معلملری شمدی بر آزهمنله بولا بیلورلار . غایت قیمتلی وقتمزی ینه بیهوده کیچرماکده دوام ایده‌رسك احتمال بویولده قاپانرده صوڭ پشیمانلق ایسه هیچ فائده ویرماز» ایشته‌مینده وقتنی اوتکارمکسزین بو توغروده برکره اولسون ملاحظه ایدیلوب قارالووینی اوتنه‌من .

دومانڭ ، معارف اشلرین قاری تورغان ٩ نچی ایونده‌گی جییونده دپوتات ینکیینڭ نطقی .

آراتور اوچیبنی اوکروغلر آراسنده‌غی اسیغناتسیه‌نڭ تیگزسز بولووی، عدالتسزلیك ایدیکنی بیان ایده‌رك دیه‌در.

اسیغناتسیه‌نڭ ایك آزی مسلمان کوب بیرلرگه توری کیلووی سببلی ، مسلمان روحانی مکتبلری ئلیگه قدر حکومتدن یاردم آلو ایله فائده‌لنه آلمادیلر .

حکومت مسلمانلر آراسنده معارف تارالووینه یاکاراقغنه طرشا باشلاب، اول طرشوده مسلمانلرنی روسلاشدر وفکرندن عاری بولماغانغه، مسلمانلرغه فائده بیره‌سی اورنده آلارنی قورقتوب اوکغایسز حالگه کیتره‌رك کوبسینڭ ترکیه‌گه هجرت ایدوینه‌گنه سبب اولدی .

مسلمانلرنڭ دینی اشلرینڭ هم مکتب مدرسه‌لرینڭ حکومت طرفندن قارالماوی ، مسلمانلرنڭ حکومتدن راضی اولماولرینڭ برنچی سببیدر . مسلمانلر مکتب مدرسه ایشندن ، میسیونیرلك

ایسینڭ هم روسلاشدرو فکرینڭ بتونلای کوتاریلووین صوریلر. مکتبلر هیچ بر وقتده روسلاشدروغه خدمت ایتماسونلر، مکتبلرده اوقتو آنا تلنده بولوب روس تلینڭ اوقتیلووی مجبوری اولماینچه اختیاری اولسون دیلر. روس تلینڭ مسلمانلرغه البته ضرور ایدیکنی تورمش اوزیده بیك آچیق کورساتوچی. عمومی مکتبلرده مسلمانلرنڭ اوز دینلری هم اوز تیللری اوقوتلماغانغه کوره، آلار آنده کروب اوقودن قورقالار.

نهایت بونی‌ده ایتمی حال یوق.

حکومت مسلمان خاتون قزلارینی اوقتوغه هیچ بر اعتبار ایتکانی یوق‌در.

مسلمانلر، عمومی مکتبلرگه مسلمانلرنڭ دینلرینی هم آنا تیللرینی اویراتو کرتلوب، اول مکتبلرنڭ مسلمانلرغه کروب اوقورغه صلاحیتلی ایدیلووینی هم مسلمان مکتب مدرسه‌لرینه حکومت طرفندن یاردم ایتلووینی دومادن، عدالتلیلك نامنه صوریلر.

مسلمانلرنڭ حکومت قول آستنده کرولری مملکتکه کوبمو بایلق کیتردیکنیده ایسکه توشرورگه تیوشلی.

صوڭره آراتور، اون یدنچی آپریل اون یدنچی اوکتابر مانیفیستلری، معیشتکه تطبیق ایدیلوب وطنلرینی برتیگز سیوچی بتون روسیه خلقینڭ برلاشوینه خدمت ایتسون ایدی. دیب سوزین تمام ایته‌در.

صول طرفدن قول چابالر.

یاڭا کتابلر حقنده محاکمه

(قرائت جدید کتابی... صحیفه صباح نشری. اشرف حنفیه ترتیبی).

بو صوڭ یللرده ابتدائی مکتبلر ایچون درس کتابلری یاخشوق کوب چقسه‌لرده، لکن کوبسی «بو یللرده کتاب یازووی بیگل ایدی، بر نرسه یازاسنده محرر بولاسڭ» دیگان مقال بوینچه‌غنه، یازیلوب علم تربیه وعلم الروحدن خبرسزلك ایله یازیلمش اولدیقلرندن، فائده‌لانورلق دگل درلر.

ابتدائی مکتب درس کتابلری اوزلری بیك بیگلگنه اولوب هر کم آڭلارلق وهر کیم یازارلق کبی اولسه‌لرده، واقعده برده آلای اولماینچه آلارنی یازار ایچون بیك بیوك معلومات صاحبی اولو ایله برابر، علم تربیه وتعلیمدن مکمل خبردار اولماق تیوشلی‌در. چونکه بالانڭ ابتدائی تربیه‌سی، بتون کیلاچکدگی تربیه‌لرینڭ اساسی هم یاش بالانڭ روحی وذهنی بیك نچکه اولوب بیك آز نرسه برلانده بزولوب کیتو خوفی اولدیقندن، آنی تربیه‌لیه‌چك کتابلرنی یازغانده بیك صاقلیق وتفتیش ایله یازوب، بالانی ضررلانودن صاقلارلیق بولماق تیوش. شونڭ ایچون متمدن ملتلرده ابتدائی تربیه‌گه وآنڭ کتابلرینه، جمله‌دن بیگره‌ك اهمیت بیره‌لر.

کلاملم مقصوده، ابتدائی درس کتابلری آراسنده ایڭ اهمیتلی‌سی قرائت کتابی‌در.

چونکه، برنچی سنه‌ده بالا یاڭاغنه یازوغه توشنوب اوقی باشلادیقندن کتاب، اوّلا لسان جهتندن صوڭره‌ده مفهوم (СОДЕРЖАНIЕ) جهتندن بیك ساده اولوب بالانڭ یه‌ب یاش ذهننی یوق بار نرسه‌لر ایله چوالتورلق اولماسقه تیوشدر. ایکنچی، اوچونچی سنه‌لرده، قرائت کتابی بالا ایچون آز آز تأریخ وجغرافیا هم علم اشیاغه عائد معلوماتنی بیك ساده وحکایت طرزنده‌غنه افاده قیلورلق بولماق تیوشلی. ذاتا ابتدائی مکتبده بو کبی فنلر قرائت کتابی آرقلی‌غنه بلدریلوب خصوصی بتونله‌ی اوقوتلمیدرده.

قرائت جدیده کتابنه کلورساك لسانی ایکنچی اوچنچی صنفلر ایچون یاخشی، آرتق آغر دگلدر.

اوّلده‌رك حكايه‌لريده چيبار. فقط «اسلاميتنڭ شرف» عنوانلى خرافاتدن عبارت بالانڭ نه عقلى ونه ذهنى ادراك ايده آلماسلق اولان حكايه‌نڭ قرائت كتابنه درج ايديلووى برده موافق دگلدر. صوڭره كتابنڭ صوڭنده‌راق درج ايديلگان بعض معلومات ينه تفصيلليراق ايديلوب حكايت طريقنچه‌راق افاده ايديلسه‌لر ينه گوزه‌لراك اولور ايدى.

هر نه كتاب عمومـا چيبار اولوب ابتدائى ايكنچى صنفلره اوقنورغه موافقدر.

«مضرت»

* * *

«طوطام»

(ع. غ. چغتاى اثرى، «كتاب» نشرى. بهاسى ٢٥ تين.)

چغتاى افنديڭ بو اثرى ــ موندان ايكى يل مقدم عليمه اخاسى بله‌ن نشر ايتكانى «طوطام» نڭ ايكنچى جزئى در. بولر هر ايكيسى اوقورغه يڭل بولسون ايچون حكايه طرزنده يازولب تاتار معيشتينڭ تورلى طرفى، خصوصى صورتده اعتقادات وديانت طرفلرى تنقيد ايتلگان اثرلردر. مونده، چغتاى افندى، اوزينڭ مخصوص نقطهٔ نظرندن، كورنگانگه كوره «طوطام»نى تنقيد ايتكانده، نيندى ده بولسه، معروف نقطه‌لردن برسنده طوروب تنقيد ايتو ممكن توگلدر. چغتاى افنديڭ تورلى غزيته‌لرده يازغان مقاله‌لرين اوقوغان كشيلرگه مينم بو سوزم يخشى آڭلاشولسه كيره‌ك. شوڭار كوره مينم «طوطام»نى بو تنقيدم اوسنه‌نگنه، وغالبـاده، بر طرفلى بولسه كيره‌ك.

«طوطام» بر خاتوننڭ معيشتيندن حكايه بولغانغه كوره، عموم تاتار خاتونلرينڭ حاللرى بيك كوب تورلى طرفدن، بيك قزقلى تصوير ايتوله‌در.

مونده ــ اوز حقوقين آڭلى آلمى قالغان بر تاتار خاتونينڭ تورلى حالة اقتصاديه وروحيه‌سى وآنڭ نكاح ونكاح طوغريسنده‌غى مذهبلردن نى قدر ضرر ايتكانلگى وبالاخيره‌ده شولوق نكاح آرقاسينده راحت طورام ديب اويلى طورغان حيوان بولب كيتكانلگى مفصل كورسه‌توله‌در. ايكنچى ياقدن صاققنه بر تاتار خاتوننڭ رياليست ايرى تأثيرى بله‌ن تورلى حالة علميه‌گه كروب، بالاخيره‌ده رياليستكا بولوب كيته يازغانلغى كورسه‌توله‌در. بو خاتوننى شونلقدن رياليستكا ديه‌سم كيله، چونكه اول دينلدن‌ده اوزينه راحت اميد ايته. مذهبلر حقنده برسيندن ضرر كوره باشلاغاچ: «امام اعظمگز بله‌ن چه‌نچلگز» ديب كنه يبه‌ره. آخردن ايرى برله‌ن آرالرينده‌غى محبتلرين سويله‌گانده‌ده، اوزاوزين برده آلدامى. بو يازلغان نرسه‌لر «طوطام»نڭ بر طرفى. ايكنچى طرفى ايسه عموم تاتار معيشت و ديانتى حقنده‌غى فكر طرفيدر. چغتاى افندى بو طرفدن ـ «طوطام» نڭ باشنده بيك گوزه‌ل واساسلى باره. آنده، دنياده نيندى بنى آدم ايچون فائده‌لى نرسه بولسه، اسلام آڭار قارشى طورمامقه تيوش دى.

خاتونلرنڭ، وخصوصى صورتده تاتار خاتونلرينڭ نيندى صورتده معيشت ايته‌رگه تيوشلگى طوغريسينه كيلگاچ، قطعى بر جواب بيرودن اوزين معذور طوتا، آلايده بولسه« خاتونلر قورچاقلقدن وايرلر ايچون دنياده طورودان آيرلميچه دنيـاده عدالت بولا آلمى دى. ياوروپا آريستاكراتكالرينڭ عادتلرى بيك ماتور وريالنى نقطه‌دن تنقيد ايتوله. چغتاى افندى اثرينڭ بو ييرلرنده آڭلى ديموكرات. آنكچه خدمت عدالتلى بولنرگه تيوش.

«طوطام»نڭ موفقيتسز يازلغان ييرلريده يوق توگل: عموماقاراغانده آخرى، غزيته مقاله‌لرى شيكللى، اعتبارسز يازولب، باغانالرى تورلى ياقغه آوشب بوريلر. خصوصا، سياسة بله‌ن اشتغال ايتب يوروچى يگت تصويرى ــ چغتاى افنديگه برده بيرلمه‌گان آنڭ روسيه حالة سياسيه‌سينه قاراويده روس تار-

یخی بله‌ن آز بلشلگین کورمه‌تب، طورادر. ساتسیالیزم وکاموونا حقینده‌غی سوزلرده، بر نوع تیوربیلرینه عصیان ایتب چقغانلر.

عموما قاراغانده «طوطام» بیك محبت واعتبار بله‌ن اوقورلق اثردر. چغتای افندیده، میکا شرل اثری بله‌ن، بیك محبتلی محررلردن برسی‌در.

داملا.

ادبیات

قزق عشق.

تیرله‌ب اسسی کونده قوینورغه تله‌ب
بر کشی صالقن صو آلدی بر چیله‌ك
اوست ، باشن صالغان ولکن شیکه‌نه
صو صالورغه ته‌نگه چونکه چیر که‌نه
بر قویه جیرگه چیله‌کنی ، بر طوقه
نیشله‌سون مسکین صووق صو قورقده
کوب آزابدین صکره غیرتکه کیلب
صونی جیلگه آرقلی چینکه سیبب
قویدیده سین نچکله‌تب بر باقسانا:
«ئلده ته‌نکه تیمدی» دیب شادلانا!

⁂

مین مونی یازدم، بو عشقم مثلی‌در:
چونکه عشقم نه‌ق مینم شول توسلی‌در.
مین سویه‌م ، حتی‌که عقلمدن شاشام
سویگانمدن شوره‌لی توسلی قاچام
یولق کورسه‌م، کوز بومام، کورمیم ایمش
اوط یوطوب یانسامق سر بیرمیم ایمش!
بر شعر یازسامده یالغان قول قویام
مین سویگاننی بلمسون دیب قورقودان
طوغری کیلسه‌م سوز سویلیم صالقنغنه
بولسه‌ده کوکره‌ك طولی یالقنغنه
بر خبر بار اول حاضر کینکان بوغای
شهرینه کوبدن باروب جینکان بوغای

قایده اول میندن یبارمك خط سلام؟
«بلمی کیندی کوب شکر» دیب شادلانام.

١٢ اییون ١٩٠٨

مجنون.

تاتار شاعرلری.

بوکون قزان پریستاننك ‘‘Волжскій листокъ„ غزیته‌سینك № 696 سینده تاتار شاعرلری شوشی عنوانلی بر مقاله اوقب ، امضاسینده تاتار امضاسی بولغانلغنی کورگاچ تعجب ایتدم ، تعجب کنه ده توگل تأسف ایتدم ، بلکه باشقه غزیته‌لر ده کورنسه، طار ملتچی وتاتار ادبیاتندن بتونله‌ی خبرسز تاتار طرفیندن یازیلغان بو مقاله میکا اولقدر عجبده طویلماس ایدی. لکن دیموکراتلق فلاغی آستنده چغاطورغان غزیته ده بو مقاله بتونله‌ی اورنسز کورنب، اول حقده اوز فکرمنی یازارغه مجبور بولام. لکن، مین .B. K. P غزیته‌سینده .A. II-ЧЪ طرفیندن یازیلغان مقاله‌نی کورمی اوزدرغان ایدم. شونلقدن رحیم ایتوب میکا شول №نی طاوب یبه‌رسه‌گز، تیزلکده «الاصلاح» ده اوز ملاحظه‌منی یازار ایدم.

داملا

١١ نچی اییون پریستان.

اداره — بو خط اداره‌گه خصوصی یبه‌رلگان بولسه‌ده، بو اورنده درجی کیره‌ك طابلدی.

پیتربورغده لطفی اسحاقی مدرسه‌سی:

جمعیت خیریهٔ اسلامیه طرفندن حکومتنك رخصتیله آچیلوب جمعیت خیریه بالالریغنه توگل محله بالالری‌ده چیتدن کیلگان ایر وقز بالالرده قبول ایدلمکده‌در.

بو مکتب ایکی یل دوام ایده‌رك بوسنه ١٩٠٨ ایرلر وقزلر آلطمشقه قریب شاگردلر اولمش.

مکتب ایکی صنفغه بولنوب صنفلرکینه ایکی شعبه‌گه بولنه‌لر . الفبادن توشکان بالالرده اوّلگی

سنه‌ده تحضیریه آلمین آلوب. ایکنچی سنه‌لرنده صنفنڭ برنچی شعبه‌سینه کوچارلر.

بالالرنڭ اوقولری اوچون اوچ بولمه اولوب برنده قزلر ایکیسنده ایر بالالر کرسیلرگه اولطرالر.

ایرته ساعت طوقزدن جیيولوب اونده درس باشلیلر ساعت ایکیده درسدن بوشانالر.

مکتب‌ده ایکی معلم وبرده معلمه باردر. معلمه خانم بالالرغه روسچه درس قز بالالرغه سبقدن صوڭ اوله‌رق قول اشلری: چیگشلر، به‌یله‌شلر اوگره‌ته‌لر معلم‌لر اوز تلمزده اوقورغه یازارغه اعتقاد واخلاق درسلری اوگره‌ته‌لر.

شاگردلرگه بر ساعت تنفس بیریلوب آیرم بولمه‌ده جمعیت خیریه طرفندن بیرلگان چاینی ایچب چایدن صوڭ اورطاده زور زالده ساعت‌له‌ب اولطرغان یاش بالالرنڭ سڭرلرنی طازارطمق، قانلرین یورتمك قاعده‌سینه بناً گیمناستیقه اویناطلیر.

بو اویونده بالالرنڭ اوسطا اویناولری دیمك معلمه‌لرنڭ اوسطا اوگره‌تولری ایسیمی کینه‌ردی. خصوصا قز بالالر گیمناستیقا وقتنده بیگراکده سویه‌لی کوریلورلرکه؛ تاتار بالاسی دیه اویلامازسڭ، بلکه باشلرنده‌غی اینجو قالفاقلری بونی آشکاره ایله‌ر.

عموما بالالر تمیز آرو پاك کیومدن قوللری وبیتلری وآرطلرینه ئوروب صالندرغان طاوملری ئوستینه ایرکن تربیه قیلنولری، باشقه بالالر کبك اورنسز اویالچان بولماولری، سؤاللرغه اوط کبك جواب بیرولری صوڭره معصومانه کوزلری برله طوپطوغری قاراولری باشقه بالالر کبك سوز صوراغاچ باشین آسقه بوگوب یا که بر یاقغه بوروب جواب بیرولری کبك توگل‌که فاناتیزمغه بر یاقشقسزده میکا شولقدر اوخشادیکه آرقالرندن سویدم ماشاءالله، ماشاءالله دیه شادلقدن کولدم.

کینه‌ر آلننده بالالرنڭ تفکیلف کوینده بر یر برلاب الصبح بدانی کویله‌ب آخرده «وهرسحر»نی مارش کوینه برلاب طارالولری، کیتکان وقتده شولقدر کیلوشلی کورشلی‌لری مینی ئلله نینده‌ی یاط فکرلرگه توشردی. کیچکان حاللرنی اویلاتدی اوّل‌عمرلرگه اوکندرب اون یل بولسه‌ده قاینـاروب شول روشده بتون مکتبلر کوبایتولسه بوکونده بو قارالقده اولماز ایدیڭ فکرلرین خیاللادم نی اشله‌مك کیره‌ك کیچدی اولدی.

بالالر حاللری ینکاچه آیلاب توله‌رلر. روسچه هم تاتارچه اوقوچیلر اوچه‌ر تنکه‌دن باشقه‌لر ایکیشر تنکه‌دن بیلگولی حاللری یتمه؛ یتمسه ایکی برگه قدر قبول ایدیلیر.

یتیم ویتیمه‌لر جمعیت خیریه طرفندن اوقوتلرلر آنلردن توله‌تلمز. قایسیلرینده جمعیت خیریه اعضالرندن اوز ئوستلرینه تربیه‌سین آلوچیلرده واردرکه (۹) له‌ب اولور. مکتبنڭ صوڭغی صنفلرنده تاریخ وجغرافیا فنلرنده کورساتلیر.

هرنه ایسه لطفی اسحاقی جنابلرینڭ خدمتینه وجمعیت خیریه اعضالرینڭ اجتهادلرینه وبواشنی وجودگه چغاروچیلرغه چن کوڭلدن، جانمدن تشکر ایتمکده‌یم. ظنمچه بو یولده ملتده صارانلق قیلماز. «کوروچی»

* * *

ایسکی مدرسه‌لر اوچون لغتلر:

ایسکی مدرسه — اشسز یکتلرنی یرتقچ حیوان یاصاب چغارر ایچون دارالعجزه.

ایسکی مدرس — دارالعجزه‌نڭ باش دیریکتوری، زورلق خیالی بله‌ن عقلدن یازغان کشی.

ایسکی خلفه — اوز مدرسندن قالاهر کمدن زور. بولمه‌سینه بای مالایلاری کرترگه یاراتا. اوزیندن آرتغراق عقلسز کشیلرنڭ هر برسینه غبطه قیلا طورغان برنچی صورت یرتقچ.

مکرر — بوری بالالرین اویره‌تکان شیکللی، شاگردلرنی چه‌ینه‌شورگه اویره‌تب، تربیه ایتکان کشیلرنڭ ادبسزلگی بله‌ن اوزین بختلی صاناوچی جوله‌ر.

ایسکی شاگرد ـ طبیعة بیرگان بتون استعداد واخلاق حسنه‌سیندن طویب، شولارنی مدرس حضرتلرینك رضاسی یولینده قربان اینه‌رگه کیلگان خیالی.

پیش‌قدم — پورکیلکگه اورون ازله‌وچی منافق.

ایسکی قاضی — جبر، ظلم وحشتنك مجسمی.

کیزو — مدرسه‌ده ایلك اشلکلی وباشقه‌لرنك همه‌سینه قاراغانده فائده‌لیره‌ك کشی.

بای مالایی — خلفه‌لرنی اوز آرا صوغشدرا طورغان معبود.

شاگرد مالایی — حاضرده صاماؤار قویوچی. کیله‌چکده رئیس روحانی بولاچق.

مناظر شاگرد — مدرسه‌ده ایلك ادبسز ایلك تربیه‌سز کشی.

مخدوم — آتاسینك فاتحه‌سی آرقاسینده، نیندی فخشیات اشله‌سه‌ده آنك اورنینه باشقه‌غه جزا بیرلیب، مونی بلنمی قالا طورغان معصوم. آتاسینه خیرالخلف.

شریك — ادبسز سوزلرده ملکه ایچون ایمله‌ش.

درسخانه — رومالیلرنك سیرکاری اورنینه طورا طورغان ییردر: مدرس حضرتی بواورونغه شاگردلرنی جییب، جنلر تلینده بر افسون اوقب اوره، درحال شاگردلرده بر برسی بلەن حقارت ایدوشرگه طوتونالر.

جماعت سه‌کیبی — توزان طوفراق بلەن قابلانغان، هرتورلی حشارت جانوارلرنك وطنلریدر.

آشخانه — مدرسه‌ده‌گی ایلك شاقشی ییرنك برسیدر.

طهارت‌خانه — کوکره‌کگه «ؤاسپالینیه‌لوحکیح» آیاقلرغه ریوماتیزم بیرر ایچون دنیاده مثلسزدر.

مستشفی — طهارت خانه باشلاغان اشنی آخرینه یتکره طورغان زاؤیدینیه. کرگان کشی ایچون، چغارغه ایشك فقط مقبره طرفینده‌در.

ایسکی مدرسه — ایلك ناچار تاوارنی، ایلك قیمت بها بلەن صاتلا طورغان ییردر.

اورون — آدم صیبا آلا طورغان ییرنك، قبردن قالا، ایلك طاریدر.

شورلك — مندەر بلەن، بدرف باشماغینك آستلی اوستلی طورا طورغان ییرلریدر.

آخری بار.

سمبر بایلرینه مراجعتم.

حرمتلو بای قرداشلرم!

مین هرنی قدر سمبرده تورماسامده وسمبرده بولنومده اوزغان بارغانده اوتوب کیتودن‌گنه عبارة بولسه‌ده اوزم اصل سمبر غوبرناسندن بولوب سمبر مینم توب وطنم بولغانغه‌می یا بولماسه باشقه بربر سببدنمی شول سمبر هیچ خاطرمدن چقمی شونك ئله قای ییری کوکلمه بیك یقین طیوله، سمبر دیگان سوزنی ایشتکاچ قلبم راحتلنوب کیته، سمبرنی کورسه‌م طوغانمنی کورگان تیك بولام. آناردن آیرولاسم کیلمی.

مونه شونك ایچونده مین سمبرنك آلغه کیتوونی بیك تلیم، هروقتده سمبر حقنده یخشی خبر ایشته‌سم کیلوبکنه طوره، باشقه شهرلرنك آلغه کیتوب سمبرنك آرتقه قالووینه کونله‌شم، غزیته و ژورنال صحیفه‌لرنده بربر یرده نیندای‌ده بولسه جمعیت خیریه آچلغاننی یاخود مکتب مدرسه‌لر اصلاح اینولگاننی اوقسه‌م «های بزنك سمبرگه‌ده شول بولسه ایدی» دیوب چون قلبمدن آرزو ایته‌م. توقته بزنك سمبرده‌ده شوندی بر اش بولماغانمی و باشلانماغانمی دیوب تیز تیز غزیته‌نك ایکنچی یاقلرینه کوز آتام. آندنده بر یخشی اش طوونی اول طرفدنده بر سوینچلی خبر کیلوینی کوته‌م، باشقه غزیته‌لرنی‌ده آلوب ازله‌رگه کرشه‌م. لکن برنرسه‌ده تابمیم، امیدلرم تاغی بوشقه چغا، تاغی آبدراب قالام. بعض وقت سمبرده «بیق» بولغان

ایکان سزنڭ آراڭزده . . . . . . دیگان بایلرنڭ . . . اسملی آطلری اوزغان ایکان دیگان خبرنی ایشتەمن بر یاقدن «های بزنڭ سمبر بایلری آلغ بیت» دیوب بیك سوینەم، لکن ایکنچی یاقدن «یوق بیت بونلرنڭ آطلریغنه اوزا، اما اوزلری باشقه ملتلرگه قاراغانده فرسخ فرسخ آرتده بیت، آطلڭ اوزوغنه بیك کمالت توگل بیت، کمالت علم معرفت ایله اوزوده بیت» دیوب اویلیم‌ده تاغی قایغوغه چومام. شول آراده تاغی سمبرنڭ تمام برر قۋارتال بولغان گیمنازیه، کامیریچسکی، ریالنی اوچیلشچەلری، اوچیتلسکی سیمیناریه وکادینسکی کورپسلری

هم تاتارلرنڭ مسجد یاننده مدرسه ایسمنده بولغان «ایزبوشقه»لری کوز آلدمه کیلەده سمبرده بولغان تاتار عالمی ایله روس عالمنی شول باشقه جهتدن چاغشدروب قاریم‌ده قایغوم تاغی آرته، تاغی «نیك بزنڭ سمبر بایلری آط اوزشدروبقنه اوزدیرەلر، نیك باشقه ملتلرنڭ شول مکتب مدرسەلرینه قاراب عبرة آلمیلر، نیك آنلردن آط ایله اوزارغه تورشقان کبك بو جهتدن آنلردن قالماسقه توروشمیلر» دیوب اوز اوزمدن صوریم. مونه مین بونلرنڭ هرقایوسنی اوزمنڭ سمبرگه بولغان اخلاصمدن وبواخلاصمده، سمبر مینم توب شهرم بولغانلقدن دیوب بلەم. هم هرکمگەده شولای اوز وطننی یقین کورورگه آنڭ آلغه کیتووینه طرشورغه وآرتقه قالووینه قایغورورغه کیرك دیوب اویلیم.

مونه سز بایلرده شول سمبر شهرمزنڭ توب کشیلری وباشلری بولدیغڭزدن سزگەده شول آط اوزشدررغه صرف قیلنغان همتلرنڭ اوندن برنگنه بولسەده علم معرفت یولینەده صرف ایتوڭزنی اوتنەم.

کورەسز بلەسز گزیتەلرده اوقیسز (مین ایندی اوقیسز دیوب سزگه حسن ظن قیلام بعض براولردن گزیتەده اوقمیلر ایمش دیوب ایشتسەمده آڭار اوشانیوق بتمیم) بشقه شهرلرنڭ سزنڭ کبك بایلری هرکوننی دیگاندای یکی براش قوزغاتوب تورالر.

مکتب، مدرسەلر صالالر، بارلرنی اصلاح ایتەلر. تورلی خیرات جمعیتلری آچالر؛ اوزلرینڭ شهرلرنده بولغان جنسدەشلرینی آغارتورغه آچارغه تورشەلر. ئەسز سمبرگه نی قیلدیگز، ونی قیلەسز؟

بر مکتب، بر مدرسه صالدیگزمی؟ جمعیت خیریەلر آچدیگزمی؟ بو بولماسه بار قدر مدرسەلرگزنی اصلاح ایتدیگزمی؟

یوق، هیچ نرسه یوق، برنی قیلمادیگز. مکتبلرگز یوق؛ مدرسەلرگز ویران شول بتون سمبر غوبیرنەسینه وصمار غوبیرنەسینڭ یارمی قدرلیسینه دین باشلقلری امام‌لر چغاروب یاتا تورغان مدرسەلرگز اوزگزنڭ آط آرانلرگزدن‌ده پیس وبلچراق، نیك سز شول مدرسەلرده باشلرنی چرتوب یاتا تورغان یوزلەب ملت بالالرینڭ حاللرینه برگنه مرتبه اولسەده اعتبار کوزی ایله قارامیسز؟ نیك شونلرنی توزان قدرده قزغانمیسز؟ ئلله سزنڭ قلبلرگزده شفقت، مرحمت دیگان نرسەلر بتونلەی قایتماو نیتی ایله اوزاق سفرگەمی چغوب کیتدیلری؟

نیك سز باشقه کورشی شهرلرگزگه قاراب عبرت آلمیسز؟ مین بشقەنی ایتمیمن کورشگزده صمارا شهری بار، بوشهرگه مسلمانلر سمبرگه قاراغانده بیك صوڭ اورناشه‌باشلادیلر. اوزلرینڭ آرالرندن سزنڭ کبك زور بایلری‌ده یوق؛ آلاین آنلر حاللرندن کیلگان قدر طرشوب یاتالر. مکتبلر آچدیلر، مدرسەلرنی نظامغه ترتیبکه صالدیلر، جمعیت خیریه آچوب فقیر بالالرنی تربیەلەب اوقوته باشلادیلر. بلگز آنده! سزنڭ کبك فابریکانت، زاودچکلر یوز مڭلر ایله اش یورته تورغان آدملریوق دیورلك؛ بلکه یوق. ئەسزنڭ آراڭزده ایکیشر فابریك وزاودطوچیلرگز بار؛ یورط خواجەسی مغازین ایەلری بولغانلرگزده

کوب ، فقط همتڭزگنه یوق. سزنڭ بلسکه مینم بو سوزمه کیفڭزده کیتار؛ اوزڭزنڭ عید وبیرام کونلرندن قایتا توبڭزگه جیولغان خیرچیلرگه برتین ایکی تین زکوة بیرولرڭزنی، جمعه دن چقغانده جیولوب توره تورغان سائلچیلرگه اوچلاب برر تینلك زکوة آقچه‌لری سیبوڭزنی زور همتدن صاناسڭز کیلور.

لکن عفو اینوڭزلر مین بونلرنی همتدن صانی آلمیم. مین بونلرغه « مونه بزنڭ فلان بای نی‌اشلی بیت، نی قدرتله‌شه بیت، اوچلاب آقچه سیبه بیت ! » دیوب ایندرتور ونادان خلق آراسنده اسم یبارتور ایچون قیلنغان براشکنه دیوب قاریم. یوقسه همتنڭ یولی اول توگل. همت‌نڭ یولی باشقه. مین سزنڭ اول صرف قیله تورغان آقچه‌لرڭز ایله همتنڭ یولی ایله بارغاندن نیندای اشلر قیلورغه ممکن بولغانلغن ونیچك قیلورغه ایکانلگن ایکنچی مکتوبمده یازارمن حاضرگه خوش بولسڭز.

مینم سزگه شونده‌ی مراجعتلرم وآچق خطلرم موندن صوڭره بولغالاب تورور، رنجمه‌ڭز قصورلرنی عفو اینوڭز.

اصلاحچی. معلم.

داخلی خبرلر:

اورسکی دن: معلمه زهره خانم‌نڭ اداره‌سنده‌گی قزلار مکتبنده مای ۲۲ نده ٦۰ دن زیاده قزبالالر ۱۵۰ قدر مسلمه خانملر آلدنده قرآن، اعتقاد، تگو، چیگو وباشقه‌لردن امتحان ویره‌رك حاضراولان خانملرنی ممنون ایتدکلرینی هم زهره خانم قش بویی اوز فاتیرنده اوقتسه‌ده، امتحاننی عباس حاجی کینکییف صالدرمش یاڭا مکتبده یاصادیقنی ، خدیجه خانم محمدشینا اداره‌مزگه خبر بیره‌در.

ایشمراطف نڭ پالیتیکه سی

ایشتدکیمه کوره، بویل جای کونی ایشمراطف تونته‌ر مدرسه‌سینه برقاری کیتره ایمش.

مین ایشمراطف‌نڭ بو قدر عالی همتینه (؟!) برده توشونه آلمیم. قش کونی شاگردلر یاغارغه اوطن بولماغانغه آبدراب قاتوب یورگانده، قوپی‌لری واطلغاچ، یالان آیاقغه باشماق کییوب اینشدن صو طاشغانده، استوروژلرینه بیررگه آقچه‌لری یینمیچه تچقرشوب یورگانده برتین اعانت قیلماغان ایشمراطف‌نڭ حاضر آیینه اوطز صوم بیروب اوچ دورت شاگرد ایچون قاری یاللاوینی. جای کونی شاکردلرنڭ روسچه اوقووینه مانع بولور ایچون بر پالیتیکه توگل میکان؟ دیب اویلیم..

«فلان»

اورسکی‌ده، ایکنچی محله‌گه اوّلگی ملالربانینه ایبداشلیککه کیلگان ملا، ایسکی نچار عادتنچه بیك غیرتلانه ایمش.

بر وقتده اورسکی‌ده رضاء الدین فخرالدینف ومدرسهٔ حسینیه معلملری مسافر بولغان وقتلرنده بر مجلسده شول ملا غیرتلانوب، اوستالر صوغوب، تاریلکه‌لر واتقان ایکان، مجلسدن چیقغاچ، قیلغان اشلرندن بیك اویالوب توبه استغفار ایتدیکنی اوز مخبرمز خبر بیره در.

ژارونژ شهرنده زیمستوا طرفندن باقچه‌لیق علمی اویره‌ته تورغان قورصلر آچلغان بوقورصلر عوام مکتبلرنده‌گی معلم ومعلمه‌لر ایچون بولوب، آی یارم دوام ایته‌چکدر.

پیتربورغ شهراداره‌سی بو صوڭ ۲ ۳نچی یل اچنده اوقو، اوقتو وتربیه اشنده ۲٦ میلیون اوچ یوز اوتوز مڭ صوم صرف ایتمش.

پیتربورغ شهر اداره‌سینڭ بو وقت ۷۳۷ مکتبی بولوب، بو مکتبلرده اون یدی مڭ ۷۳۲ ایرلر، ۱۷ مڭ ۹۷۵ قزلر اوقومقده‌لر.

هر بالا شهراداره‌سینه توشه ۵۰ صوم چامالارینه.

برهان ترقی‌نڭ یازوینه بنء آسترخانده جمعیت اسلامیه طرفندن آچیلاچق موقت دارالمعلمین غوبیرناطور طرفندن تصدیق ایدیله‌چك خبری شایع بولمشدر. دارالشفقه طلبه‌لرندن فوأد ونوری افندیلرنڭ دارالمعلمینگه معلم بولولری نظام وقانونغه موافق بولمادقندن، موسی افندی بیگییف، یوسف افندی آقچورین، اسماعیل بك غصپرینسکی، یاخود باقوده دارالمعلمین مدیر ومعلمی جودت افندیلره تیلیغرام برله مراجعت ایتو معلملر طرفندن مناسب کورولمشدر.

قوزنیتسکی اویازی بلدنگی قریه‌سنده، فابریقانت دیبردیلیفر مکتبنده نیچه ییللر بالالرنی یخشی تربیه ایتوینه مکافاتا (منه دیگان شب جرلارنی) صاتقانی ایچون شهید عونی معلمیکندن توشریلوب مکتبینڭ آچقچی قولندن آلنغان.

بالالری شهید عونیدن اوقوغان، عوام خلقی ایله بایلار آراسنده یخشوق قچقرشلرده بولمشدر. بزنڭ بایلارنڭ نادانلغی وآنڭ اوستنه مستبدلکاری اوزلرین اوزلری بلمایچه «یا اختو» دیب یرولری نیشلاتمی؟......

غ دوما هم غ صاویتده قارالوب پادشاه طرفندن تصدیق ایدیلگان زاقونا پرویقتلرنڭ بعضلری: ۱) أریژانده اوچیتلسکی سیمیناریه‌غه یکرمی تاتار شاگردی ایچون استیپدینیه تأسیس، ایده‌رگه، پینیه معلملرینه وظیفه بیرورگه هم شول سیمیناریه قاتننده ایکی صنفلی ابتدائی مکتبینڭ راسخودینه خزینه‌دن آقچه بیرو توغروسنده. ۲) مسکاو اونیویرسیتیتی کلیننگسی قاتنده‌غی آناتومیچسکی تیاترونی یاڭارتور ایچون ۱٤،۱۷۹صوم ۳) قزان دارالفنونینڭ چیرکاوینه ریمونت یاصار ایچون ۱۰،۸۵۰ صوم ٤) ۱۹۰٤نچی سنه ۱۰نچی ایونده اوراغان سببلی مسکاوده تیخنیچسکی اوچیلشچه‌نڭ کورگان ضررلری ایچون ٦٦،٥٧٥ صوم آسسیغناوایت ایتو توغروسنده. ٥) بواده توبان درجه ریمیسلننوی اوچیلشچه تأسیس ایدر ایچون ۲۰مڭ صوم فائضسز بیروب قورو توغروسنده. ٦) ۋاژینسکویده توبان درجه ریمسلیننوی اوچیلشچه‌غه ریمونت یاصار ایچون بیرو. توغروسنده.

چیله‌بیده جمعه درسلری آچوغه رخصت.

بعض بر آچغراق فکرلی یاشلرمز تاتارلرنڭ اوقو، اوقوتو اشلرینه نچار قاراولرینڭ سببی ایسکی مدرسه‌لرمزنڭ هیچ نیگه یارافسز اشسزلگی ٤ — ٥ یل مدرسه‌ده عمر اوزدورغان یکتلرگه‌ده یازوده اوگره‌ته آلمی، باری علمگه دشمان ایتوبکنه چغارووی، کش اوزی بلمه‌گان، آڭلامه‌غان نرسه‌نی طبیعی یاراتماوچن ایکانون ملاحظه ایتوب شول اوقو، اوقوتو اشلرینه رغبتلندرو نیتی ایله فقیرلکدن، یا که مدرسه‌لرنڭ نظامسزلغندن یاش وقتنده اوقودن محروم قالغان آدملرگه، آبرازاوینه‌نڭ برنچی باصقچلرندن بولغان یازو، حساب جغرافیه، تاریخ کبی فنلردن آزغنه بولسه‌ده ئلوش ویرو ایچون، جمعه درسلری آچو فکرینه توشوب نارودنی اوچیلشچه اینسپیقترینه عریضه ویرمشلر ایدی، شول عریضه‌غه جواب اوله‌رق ۲نچی ایونده اینسپیقتر نارودنی اوچیلشچه‌لرنڭ دیریقتری طرفندن مذکور درسلرنی آچوغه رخصت ویرلدکنی بیان ایتدی.

مسلم بن سلیم گرای.

قزان خبرلری

غزیته‌مزنڭ دائمی محررلرندن فاتح افندی آمیرخان، ۱۱نچی ایيونده صمار غوبیرناسنه استراحت ایچون قزاندن کیتدی.

قزاننك ۳نچی گیمنازیه‌ده ۸نچی صنف شاگردلرندن، شهادت نامه آلغانلری ۲٤ اولمشدر. شوندن ایکی شاگرد آلتون میدال، دورت شاگرد کمش میداللر ایله مکافاتله‌نمشلر. چیتده حاضرلانوب امتحانغه کروچیلر ٤٦ اولوب یاری یکرمی توقزیغنه امتحان توتمشلردر.

* * *

بوندن اوّلگی اینسپقتور قزان اویاز زیمستواسی طرفندن قزان اویازنده حیوان آصرا و علمن اویراته تورغان قورصلر آچارغه صوراغان ایدی. بو یل نویابردن کیچکمی درسلر بولوب اویرتله باشلانه‌چقدر.

* * *

قزاننك ایکنچی ایرلر گیمنازیه‌سنده، ۸نچی قلاصده ۲٤ شاگرد بوله‌رق ۲۲سی آتیستات زریلستی (شهادتنامه) آلمشلر. برسی آورو بولو سببلی امتحانغه کیلمی قالغان.

گیسلیر، فرولوف دیگان ایکی شاگرد آلتون میداللر ایله ینه آلتی شاگرد کموش میداللر ایله مکافاتله‌نمشلر.

* * *

مکتوبلر

محرر افندی شول مقالی ردیه‌منی غزیته‌گزه باصوگزنی اوتنه‌من.

بو قدر مهم وقتده مقدس غزیته صحیفه‌لرینی ردیه‌لرگه اسراف ایتمك بنم مسلکم دگل ایسه‌ده مع التأسف «وقت» نك ۲۷٤نچی نومرنده طلبه‌ی ملاسی خورامشین، اونلاب بالالر امضاسی ایله ردیه‌گه چالشمشلر.

«الاصلاح» غزیته‌سینك ۱۱—۱٤ نومرلرنده یازلمش نرسه‌لر بزنك طرفمزدن یازلمش نرسه‌لر توگل، آنی یازوچیلر، مدرسه‌نك داخلی اداره قراری بوینچه توفیقسزلقلری سببلی طرد ایدلمش برایکی شاکرددر. ردیه‌سنده‌ده یالغان، بهتان وافتراء ایله توترمشدر.

برسنده: «بر آز معلملك ایدوبده الى آخره» دیدکی، آچی سوزی، بنم عرضمه هجوم ایتکانلکدن، بن اوزمنی تزکیه اوچون توبانده‌گی نرسه‌لرنی یازماغه مجبور بوله‌من.

خورامشین افندینك مدرسه‌سنده خلفه اوله‌رق، اوزیمه قالسه کامل اجتهاد برله‌ن اوچ سنه‌لر تعلیم ایتمش ایدم. حتی قزاندن، اوفادن شاگردلر اوچون لازم اولان کتابلرنی کیترتوب، لله خدمت ایتمش ایدم. خورامشین افندی اوزی‌ده اون بش کرنده بر اولسه‌ده، کروب قاراب، «تحسین معلم افندی، هراشلرگز نظامده» دیه‌رك، آفرینلر اوقوب چغادر ایدی. عجبا! اوچ، دورت یللردن صوڭ معلم افندینك نرسه اشله‌ب نادانلق، اخلاقسزلق اسملری چقمشدر. خدمت برابرینه برتین وظیفه آلمادقم حالده، کندیمه عائد اولان تعلیم وتدریس توغروسنده قصور ایتمازگه طرشدم. بنم تعلیم خصوصنده اولان اجتهادمنی اوقوتقان شاگردلرم‌ده شاید خاطرلرندن چقارمازلر.

اوچ سنه‌لر ایتکان خدمتم برابرینه، ثله نیقدر مکافاتلره نائل اولاچق اورنده خورامشین افندینك بویله افترالرینه نائل اولوویمه تأسف ایدوب، خ. افندیه اظهار نفرت ایده‌من.

مین بلمه‌یگه امام اولمغه هیچ تله‌گانم یوق بوسوزی صرف یالغان. مین اخلاقسز ایکانمن، اوچ یللر مدرسه‌سنی ومدرسه‌سنده اولان شاگردلرینی میکا نه اوچون طابشروب تورمش؟ اوزلری یخشی اولان ذاتلر، کشینك برساعت ناچارلغینه راضی اولورلارمی؟

هرنه ایسه غزیته‌لرده یازیشو ایله چروالماقغه هیچ حاجت یوقدر. مدرسه‌نی اصلاح قیلماقلق چاره‌سینی ازله‌ب، طلبه‌مزنك شکایتلرینی حقلی تابوب قولاق صالمالی. وقت قیمتلی بر گوهر ایکانچیلگی هرکمنك معلومیدر ضایع ایتمامالی.

منوز مسکاو آولنده معلم سراج الدین بن عیسی.

اورسکی شهر ینڭ مکتب مدرسه‌لرنده اوقتو اولقدر ترتیبده اولماسه‌ده بر ایکی مکتب ومدرسه‌لرده اصول صوتیه ایله اوقتوب معلملرگه بر آز ژالونیه ده‌هم بیره‌لر.

فقط بو ژالونیه ایسکی فکرلی متعصب حضرتلر قولنده اولغانلقدن، معلملرنڭ خدمت واجتهادلرینه قاراب بیرلمیدر. بلکه حضرتکه، معلملرنڭ تریلکه توتولرینه قاراب بیریله‌در. حضرتلرده مقصودلرینی بولدیرور ایچون اوزلرینڭ قورایینه بیبی تورغان بر باینی کارناچی ایتوب قویالرده بار اشنی شوکار طابشرالار. البته اول بای بلینه رده‌مدرسه‌گه کرمگانلکدن قایسی معلم نیچك اوقوتقانون بلمی‌در. اوشبو سنه ۲ نچی محله‌ده عبدالرحیم اسمنده بر معلم قش بوینچه شاگردلرنی یونله‌ب اوقوتماینچه، بلکه کون بوینچه یا یوقلاب یابازارغه چقوب یورب وقتنی اوتکاردیکی حالده معلم افندی آیلق وظیفه‌سن باشقه اوچ معلم‌دن کیم آلماینچه حضرتکه تاریلکه توتو آرقه‌سنده آرتغراقده آلدی. مذکور اوچ معلم قش بوینه (می) چرتوب، کوکراك چرتوب ملت بالالرینه بر آز نرسه بلدرتیم دیب ملتکه بر خدمت اولچون دیب طرشوب ینه‌ده یاز، اوقوتقان بالالرن امتحان ایندرورگه جان تالاشوب یاتقانده مذکور عبدالرحیم افندی یوقلادیده آیلق وظیفه‌سن آلغاچ ده امتحان یوق (منه تیگن آقچه) قاینوب کیتدی. آگار هیج سؤالده یوق. خلق، آقچه‌نی اوقوتقان معلمگه دیب بیرادر. اما حضرتنڭ خلقده اشی یوق موژیك نرسه بله اول؛ موژیکلر مدرسه کوته بلمی آلار دیب غیرت اوره‌در. ایتورسنڭ مدرسه‌نی اوزی کوتوب توره. منه حرمتلو اوقوچیلر بزنڭ حاللر شوشی.

«قائل»

متفرقه

زکی شاگردنڭ مدرسه‌دن قولووی.

۳۳ نچی نومردن مابعد

آلار شاگردنڭ نی صوراغاننی بلمادیکندانده بزگه ایاروب یوریلر. اگرده اوزلرینڭ چن مقصودلرنی شاگردلر بلمدرسه‌لر سینڭ برلان میگا قولگزدن کیلسه مونه شول علملرنی اوقنگز، قولگزدن کیلماسه مدرسه‌دن اوکچه کوتارگز دیه‌چکلر.

بزگه باشقه چاره یوق یاقووب چغارامز؟ یاده منافع شخصیه‌مزه خلاف اولماسه‌ای روشچه‌گنه اصلاح ایده‌مز؟ اصلاح بزنڭ اوچون بیك ضررلی بولسه‌ده، نی اشلیك صوڭ؟ اختیارسز اوله‌رق اصلاح ایده‌رمز.

زاهی (بیك مسکینانه) اوف‌الله! بلمیم شول؟

آلار دیگانچه اصلاح بولسه اشمز بیك یمان. آلای صوڭ منافع شخصیه‌گه خلاف اولماسه‌ای واوزمزنڭ راحت وسعادتمزنی بترماسه‌ای اصلاح ممکنمی شاگردنڭ صوراغاننی بیرماك دنیا ایله باحللاشو لازم بولماسمی؟

سلی اویلاب قاریق ثلی، آلارنیلر صوریلر؟ تفسیر، حدیث، سیرنبی، تاریخ‌نبی، فلسفه دینیه لسان عرب، حساب، جغرافیه، تاریخ‌عمومی؛ طاغن بر نیچه نرسه‌لر بار امدی آلارنی اونوتقانه‌ن.

مونه شول علملرنی سینڭ برلان مین اوقنورغه لازم بوله. بو علملرنی بز اوقته آلورمزنی؟ بولارنی اوقته باشلاسه‌ق اوقتا بلمایسز دیب طاغن‌ده سویلی باشلاماسلرمی؟ بز ٤٠ یاشمزگه‌چه بسار عمرمزنی منطق، مناظره واختلافات اوقوب اوتکاردك. ٤٠دن صوڭ شول اوقوغانلرمزنی اوقته‌مز. شاگردلر صوراغانلرنی عمرمزده اوقوغانمز، ویخشی‌لاب قاراراغانمزده یوق. مین اوزم شاگردلر آغزندن تفسیر حدیث طاوشلرینی ایشتکاچ بیك موافق کوروب، طوقتا ثلی تفسیر حدیث کبی علملرنی اوقنورلق ایدوب توشنوب بوله‌میکان؟ اگرده یخشی بلسه‌م، تفسیر اوقنورمن دیب تفسیر وحدیث‌قاری باشلغان ایدم. سلم قاضی‌لرینی، مواقف ومیرزالرنی بیك یخشی آڭلاغان بولساق‌ده بولارنی بلوب بولمی‌ایکان. ثلله نیندای تشبیه، مجاز، کنایه قلب کبی سوزلر اوچری بولارنی اختری قاموس‌دن‌ده طابوب بولمی. بر آی بوینه بیك طر-

شوب قارادم بر ایکی بیت قرآننی‌ده یخشی بـله آلمادم بر صحیفه‌نی قاراب چغو ایچون اختری قاموس قاراب باشم قاتوب‌بتدی. طرشوب طرشوبده بولدرا آلمغاچ تفسیر حدیث‌دن درس ایتو ممکن توگالمکنی توشنوب اصلاحقه قارشی توره‌باشلادم.

بـز بولاردن شاگردنی قناعتلاندرمایه‌چکمز. دخی‌ده سیر ، تاریخ دینی صوریلر. مین بـو علملرنی کشی آغزندن غنه ایشتکانم بار یوقسه قاراغانم‌ده اوقوغانم‌ده حتی کتابنده کورگانم یوق. دخی فلسفهٔ دینیه دیگان بر نرسه صوریلر زاهی بله‌سنمی بونیندای علم ایکان؟ ذکی‌لردن ایشتکاننڭ یوقمی؟ شول ایسکی کتابلرده‌غی فلاسفه فلسفه‌مو ایکان؟ آل ثلی اختری، قاموس. آلالر طابالمیلار.

گناه شوملقلری بوزماننڭ شاگردلری بزاسمنی بلمگان علملرنی صوریلر. نیچك ایدوب اصلاحقه قارشی تورماس‌سن؟ برده تاریخ عمومی، جغرافیه، طاغن ثاله نیلر صوریلر. بو نرسه‌لرنی زکی‌لردن باشقه هیچ کمدن ایشتکانم یوق، جغرافیه دیگاننی بر کتابده کورگان ایدم‌ده نی ایکانون آڭلی آلمادم.

زاهی، مونه کوردك اینده‌ی شاگردلرنڭ صوراغان علملرینی؟ بز آلارنی اصلا اوقته آلمیاچقمز. اوقته باشلاساقده جهالتمز میدانه چقارده، بولار اوقته بلمیلر، ایکنچی معلم کیره‌ك دیب طاغن آقره باشلارلار. ثلله بولماسه اوزمز فقه اصول، فقه نحو، فرائض وکلاملرنی اوقتوب بوقاریده ایتولگان علملر ایچون معلم آلدرتیق‌می؟ محله بایلرینه اینسه‌ك، شبهه‌سز آنچه جییوب معلم آلدررلر. نی دیسه‌ك بوطوغریده؟

زاهی خلفه! «تمام آغارنوب، کوگارنوب» اما صوڭ اشنڭ آخرنی اویلامای مویلیسڭ. شاگرد سوزینه قاراب اوستکه معلم آلدرغانچه دنیادن کیتو خیرلی. معلم آلدرساڭ خلق نی سویله‌رسلی برلان زاهی نڭ شاگردلاری «سز نادانسز دین‌ده، فن‌ده بلمایسز دیب، سلی، زاهی‌لردن عالم معلم آلدرغانلر دیگان آغولی سوزلرنی ایشتوگه نیچك توزارسون؟ بزنڭ تلاگاننی اشله‌ب، تله‌مگاننی طاشلاب یورگان نه‌سه‌مز، بلگاننی اوقتوب، بلمگانلرمزنی معلمدن اوقتدروغه نیچك راضی بولور؟ حاضرگی شهرتلر قایده کیتار؟ یاری آلار باشقه معلم طابلغانچه بزدن‌ده بر نیچه درس اوقورلر، بزنی بالکل مدرسه‌دن جبارمسلر، بر آزدن باشقه معلملر طابلورده «سز اصول تعلیم بلمایسز فلان تگان» دیب بزنی بالکل مدرسه‌دن اوکچه کوتارترلر.

یاری سین مدرسلکنی طاشلاساڭده آبدراماسسون بایلغڭ بار، آخوندلغڭ بار، اما مین قایه‌باررمن. مین نی برلان دنیامنی اوتکاررمن. نیچك طماق طویدررمن؟ سین مینی برده قزغانمایسڭمی؟ اوزڭنڭ شریکڭ ونیچه یل سیڭا شاگرد اوقتوب، یاردم ایتدم. مینی طاشلامانچی‌می بوله‌سڭ؟ باشقه تلاسڭ نی اشله فقط معلم فلان آلدرما. دنیاده مینم ایچون شوناردن قیونلق وشوناردن خوارلق یوق. نیچك ایدوب مونا فلانلرنی بزاوقوته آلمایمز سین اوقوت دیب خورلانمایینچه معلمدن اوقتورغه کیره‌ك. بولماس بولماس. معلم آلدرماسمز.

آخری وار عالمجان ابراهیمف

اعلانلر

ابتدائیه هم رشدیه ١—٢نچی صنف‌لر ایچون معلمه کیره‌ك. تله‌گان معلمه خانم‌لر، توبانده‌گی آدرس ایله مراجعت ایده‌رلر. آدریس:

Уфимской губ. Бирскаго уѣз. Байгузинской вол.
дер. Кармашовой. Зияувла Хатмуллину.

ایرلر گیمنازیه‌سندن شهادتنامه آلغان تاتارقزی
اورتا مکتبلر پراغرامماسی بله‌ن یاخود روس تاینگنه اوقترغه بالالر قبول ایته‌در.
تله‌گان کشیلرنك اویلرینه‌ده باروب اوقوتا.
خط بله‌ن مراجعت ایته‌رگه: «الاصلاح» اداره‌خانه‌سینه صفیه قولاحمیدؤاغه.

لغت کتابی «لغات خمس» باصلوب چقدی

اوشبو اسمده ترکیچه، عربچه، فارسیچه، روسچه، فرانسوزچه لغتلر، برسی آخرگه مناسبتی اعتباری ایله ٤٧ فصل اوزره ترتیب ایدلمشدر.

مذکور بش لساننك لفظلرینی تابو اوگغای بولسون ایچون، ترکیچه‌سنی، حروف هجا ترتیبی ایله یازلوب هر قایوسنده برقاچ مرادف سوزلر هر تلنك اوزحروفاتی ایله یازیلدیغی کبی، بر تلنك لفظلرینی ایکنچی تل حروفی ایله‌ده کورساتلمشدر.

مذکور ترتیب ایله ٢مکدن زیاده سوزلرنی حاوی اولان اوشبو کتاب حاضرگه قدر مثلی کورلمامش، یاڭا لغت کتابیدر.

بناءعلیه هرطالب معرفتکه بر دانه‌سنی مالك بولق تیوشدر. بهاسی: برصوم اولوب، پوچته‌مصارفی بله‌ن، برصوم ٢٠تین مجلدی: برصوم قرق تیین. اوندن زیاده آلوچیلرغه پوچته مصارفی آلنماس.
زاداتکاسز نالوژ قیلوب یبارلماس.
دائما مؤلفنده ومشهور کتابچیلرده صاتلور.

Посадъ Мелекесъ (Самар. губ.)
Имаму Камалетдину Т. Раимову.

باصلوب چقدیلر

«کتاب» نشری
« شاگرد ویاشلر »
عمر تریفواف اثری
بهاسی ٢٠ تین پوچته حقی بله‌ن ٢٢تین.
«ماوراءالنهرده سیاحت»
ظاهر یگییف اثری
بهاسی ٣٠تین پوچته حقی بله‌ن ٣٤تین.
« نظاملی مدرسه»
برپرده‌لی کولکی
سعید رمییف اثری
بهاسی ١٥تین پوچته حقی بله‌ن ١٧تین.
بو اثرلرنی هربر مشهور کتبخانه‌لردن وناشرنك اوزیندن آلورغه ممکندر.
Казань, Книгоиздательству „Китабъ“

«شعرلر کتبخانه‌سندن»

٥ نچی دفتر

یکرمنچی عصرقوباشی

میرحیاف کریمایف اثری:
بهاسی ١٠تین پوچطه ایله ١٢تین
همه کتابچیلرده صاتولا.
ناشرلرینه آدرس
Казань, типографія Шарафъ.

تنلری ضعیف یاخود اوقوده، آشلاوده مشقت چیگه تورغان بالالر شولایوق قانلری آز، و اوزلرینده ضعیفلك حس ایته طورغان هم نیرۈه‌لری ضعیفله‌نگان، تیز کیفلری کیته طورغان، تورلی یه‌شده‌گی ظور کشیلر قوت کرتر ایچون یك موفقیت بله‌ن.

دوکتر گامیلانك گه‌ماتاگه‌ن

Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیگان دوانی استعمال ایته‌لر.
هضم قوتلنه، روح وتن قوتلری آرتا، بتون نیرۈه‌لر کوچله‌نه.
صاتلا هربر آپتیك وآپتیکرسکی مغازینلرده. آلفاند. البته Гематогенъ Д-ра Гоммеля. دیب آلگز

Редакторъ-Издатель В. Бахтіяровъ. محرر وناشر: وفا بختیارف Тип. Бр.„ Каримовыхъ“ въ Казани